

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญของปัญหาการวิจัย

จากการที่แอลกอฮอล์ก่อให้เกิดภาวะโรค มากกว่า 50 ล้าน DALYs หรือประมาณร้อยละ 4.5 ของภาวะโรคโดยรวม (ทัชพล ธรรมรังษี, 2556) ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาทางครอบครัว สังคม เศรษฐกิจของประเทศชาติตามมาอีกมหาศาล เพื่อเป็นการลดผลกระทบที่เกิดจากเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ประเทศไทยจึงมีมาตรการในการควบคุมการผลิตและจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ อาทิ มาตรการทางกฎหมายตามพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 มาตรการจัดเก็บภาษีและการนำเข้าเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ห้ามโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ช่วงเวลาที่กำหนด การจำกัดเนื้อหาโฆษณา การกำหนดเขตหรือโซนนิ่ง (Zoning) ตรวจวัดแอลกอฮอล์ผู้ขับขี่ยานพาหนะ รวมทั้งพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 (สำนักคณะกรรมการการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์, 2558, บัณฑิต ศรไพศาล และคณะ, 2550)

มาตรการการควบคุมการเข้าถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ จัดเป็นมาตรการหลักที่มีความคุ้มค่าสูง งบประมาณต่ำ ความเป็นได้สูง ซึ่งจะช่วยลดภาวะโรคลง 5-10 ล้านปีสุขภาพที่สูญเสีย (DALYs: Disability-adjusted life years) หรือคิดเป็นร้อยละ 10.0-20.0 ของภาวะโรครวมของแอลกอฮอล์ แต่ถึงอย่างไรมาตรการดังกล่าวในประเทศไทยยังพบข้อจำกัดซึ่งได้แก่ ความไม่เข้มแข็งของการบังคับใช้กฎหมาย เรื่องการห้ามจำหน่าย ให้กับผู้มีอายุต่ำกว่า 20 ปี การห้ามดื่ม-ห้ามจำหน่ายในสถานที่ที่กฎหมายกำหนด การห้ามจำหน่ายในเวลาที่ยกกฎหมายกำหนด มาตรการทางกฎหมายยังไม่ครอบคลุมการควบคุมการจำหน่ายในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง เช่น บริเวณรอบสถานศึกษา หรือการจำหน่ายชั่วคราวในสนามกีฬา การแสดงดนตรี งานประเพณี และการควบคุมร้านค้าหรือจุดจำหน่ายที่ไม่มีใบอนุญาตจำหน่ายฯ (ทัชพล ธรรมรังษี, 2556)

การศึกษาที่ผ่านมา พบอัตราความสำเร็จในการทดลองซื้อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์โดยเยาวชนอายุต่ำกว่า 20 ปี มากถึงร้อยละ 98.7 (Puangsuwan A et al, 2012) พบอัตราการไม่ปฏิบัติตามมาตรการด้านเวลาห้ามจำหน่ายของร้านค้ารอบสถานศึกษา ร้อยละ 89.1 (Chaiyasong S et al, 2013) มีการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในเวลาห้ามจำหน่าย ร้อยละ 80.0 มีการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้เด็กที่อายุต่ำกว่า 20 ปี ร้อยละ 50.0 มีการรับรู้ว่ามาตรการการห้ามจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในสถานที่บางประเภทร้อยละ 90.0 ผู้จำหน่ายไม่รู้ว่าห้ามจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในรูปแบบการจำหน่ายฟ่วงและ

ในรูปแบบอื่นๆ ร้อยละ 33.3 (ดุขฎฐฎ ฎฎฎฎฎฎ และคณณะ, 2555) ซึ่งแสดงให้เห้เห็นว่ามาตรการทางกฎหมายยังมีข้อจำกัดเรื่องการบังคับใช้ โดยปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และทัศนคติของผู้ประกอบการส่งผลต่อผลลัทธิการนำนโยบายควบคุมเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ไปปฏิบัติ (ปะภา นัครา, 2556)

จะเห็นได้ว่าร้านค้าหรือจุดจำหน่ายเครื่องตี้มแอลกอฮอล์มีความสำคัญต่อการเข้าถึงเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ เนื่องจากเป็นแหล่งที่มีความใกล้ชิดที่จะกระจายเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ไปยังผู้บริโภค และการไม่ปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมายของผู้บริโภคเครื่องตี้มแอลกอฮอล์และผู้ประกอบการร้านค้ามีอัตราที่สูงมาก (วิระชัย รุ่งรวยศรี, 2553, ดุขฎฐฎ ฎฎฎฎฎฎ และคณณะ, 2555, Puangsuwan A et al, 2012; Chaiyasong S et al, 2013) ซึ่งการศึกษาลักษณะการละเมิดกฎหมายเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ในชุมชน พบว่าประชาชนผู้อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตองค์การบริหารส่วนตำบล เสี่ยงต่อการละเมิดกฎหมายมากกว่าเขตเทศบาล ถึง 4 เท่า (วุธิพงค์ ภัคดิฎฎ, 2553) ซึ่งแสดงให้เห้เห็นว่าพื้นที่ๆยิ่งห่างไกลความเป็นเองเท่าไร ย่อมมีความเสี่ยงที่ร้านค้าจะไม่ปฏิบัติตามกฎหมายเครื่องตี้มแอลกอฮอล์สูงกว่าอย่างชัดเจน

นอกจากนั้นการศึกษาความชุกและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการบริโภคเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ของเยาวชนในเขตพื้นที่ชนบท พบว่ามีเยาวชนที่เคยตี้มเครื่องตี้มที่มีส่วนผสมแอลกอฮอล์ ร้อยละ 34.5 และเยาวชนที่ยังมีพฤติกรรมการตี้มเครื่องตี้มที่มีส่วนผสมแอลกอฮอล์ร้อยละ 17.2 นั้นหมายถึงเยาวชนที่สัมผัสเครื่องตี้มที่มีส่วนผสมแอลกอฮอล์รวมทั้งสิ้นร้อยละ 51.7 (ทิพยรัตน์ ธรรมกุล และคณณะ, 2557) โดยสูงกว่าผลการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี 2554 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556) ซึ่งอัตราความชุกของการตี้มเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ในเยาวชนอายุ 15-19 ปีระหว่างปี 2554 เทียบกับปี 2557 พบว่าในเขตจังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง (นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ชัยภูมิ) มีความชุกเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 12.6 ซึ่งสูงที่สุดของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการควบคุมเครื่องตี้มแอลกอฮอล์, 2558) แสดงให้เห้เห็นว่ามาตรการทางกฎหมายยังไม่สามารถควบคุมการเข้าถึงเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ในกลุ่มเยาวชนอย่างแท้จริง อีกทั้งมีสิ่งแวดล้อมยังเอื้อต่อพฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพคือการตี้มเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ในกลุ่มเยาวชนอยู่ค่อนข้างมาก โดยเฉพาะการมีร้านจำหน่ายเครื่องตี้มแอลกอฮอล์บริเวณรอบสถานศึกษา ทำให้ความชุกของการตี้มแอลกอฮอล์ในกลุ่มเยาวชนยังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

ในด้านการศึกษาความหนาแน่นของจุดจำหน่ายเครื่องตี้มแอลกอฮอล์รอบสถานศึกษาที่ผ่าน มาพบว่าอัตราการตี้มหนักของเยาวชนตามจุดจำหน่ายที่หนาแน่น จะมากกว่าตามจุดจำหน่ายที่ไม่หนาแน่นเกือบเท่าตัว แต่จุดจำหน่ายรอบสถานศึกษาในระยะ 500 เมตรไม่มีผลต่อพฤติกรรมการตี้มหรือการตี้มหนักของเยาวชน เนื่องจากจุดจำหน่ายมีกระจายอยู่ทั่วไปและจำนวนมาก เยาวชนสามารถเดินทางไปตี้มยังจุดจำหน่ายอื่นๆ ได้ง่าย (กนิษฐา ไทยกกล้า และคณณะ, 2550) การศึกษาการเข้าถึงเครื่องตี้มแอลกอฮอล์

ของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเขตภาคเหนือ เมื่อปี พ.ศ. 2556 ซึ่งเป็นช่วงก่อนการมีมาตรการกำหนดเขตโซนนิ่งรอบสถานศึกษาพบว่า รอบบริเวณมหาวิทยาลัยมีร้านสะดวกซื้อไม่น้อยกว่าสองแห่ง และทุกแห่งมีการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์โดยร้านสะดวกซื้อจะมีป้ายบอกกำหนดเวลาจำหน่ายชัดเจน แต่ในขณะเดียวกันร้านจำหน่ายอาหารที่สามารถสั่งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ร่วมด้วยนั้น พบนักศึกษาสามารถซื้อดื่มในร้านได้ตลอดเวลา และพบว่าร้านค้าเล็กๆ เช่น ร้านจำหน่ายของชำหรือร้านจำหน่ายเหล็กในหมู่บ้านก็ยังจำหน่ายให้กับคนทั่วไปหรือนักศึกษาที่อายุยังไม่ถึง 20 ปี ซึ่งเยาวชนสามารถซื้อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จากหลายแหล่ง อันดับหนึ่งคือร้านสะดวกซื้อรองลงมาคือร้านจำหน่ายอาหารและร้านจำหน่ายของชำตามลำดับ ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 45.3 สามารถซื้อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้ตลอดเวลา และร้อยละ 55.8 ไม่เคยถูกถามอายุจากผู้จำหน่ายเมื่อต้องการซื้อฯ (Potjanamart, C., 2014, นพพล วิทย์วรพงศ์, 2559) ซึ่งพบว่าคนที่มีอายุไม่เกิน 20 ปี มีการรับรู้ด้านกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์น้อยกว่าคนที่มีช่วงอายุ 20 – 49 ปี (ศูนย์เครือข่ายวิชาการเพื่อสังเกตการณ์และวิจัยความสุขชุมชน มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, 2556) นั้นหมายถึงเยาวชนและผู้จำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มีโอกาสที่จะไม่ปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมายเรื่องการควบคุมการเข้าถึงในกลุ่มเยาวชนและควบคุมระยะเวลาการจำหน่ายฯ เป็นจำนวนมาก

การสำรวจจุดจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์รอบสถานศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ปี 2559 ซึ่งเป็นช่วงปีแรกหลังการกำหนดเขตโซนนิ่ง พบว่า รอบสถานศึกษา 15 แห่งใน พบจุดจำหน่ายในปี 2559 เพิ่มขึ้นร้อยละ 6.9 เมื่อเทียบกับปี 2552 แต่ลดลงร้อยละ 40.0 เมื่อเทียบกับปี 2557 โดยพบว่า รอบมหาวิทยาลัยเกือบทุกแห่งมีจุดจำหน่ายลดลง (นพดล กรรณิกา, 2559) ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ได้ประกาศคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่ 22/2558 (2558)ในเรื่องการกำหนดเขตโซนนิ่งร้านเหล้ารอบสถานศึกษา เช่นเดียวกับที่จังหวัดเชียงใหม่ ที่พบว่าร้านเหล้ารอบสถานศึกษา 3 แห่งซึ่งได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ได้ทำการเปรียบเทียบข้อมูลก่อนและหลังคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 22/2558 (2558) ปี 2559 พบว่าในระยะรัศมี 300 เมตรรอบมหาวิทยาลัยมีจำนวนจุดจำหน่ายลดลงมากกว่าร้อยละ 60.0 และเมื่อมีการกำหนดเขตโซนนิ่งรอบมหาวิทยาลัยส่งผลให้จุดจำหน่ายในเขตโซนนิ่งร้านค้ามีการละเมิดกฎหมายน้อยลงทั้งในเรื่องการจำหน่ายให้เด็กอายุต่ำกว่า 20 ปี และการจำหน่ายตามเวลาที่กฎหมายกำหนด (กนิษฐา ไทยกกล้า, 2560, ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา, 2560) แต่ในพื้นที่ชานเมืองและชนบทซึ่งมีความลำบากในการบังคับใช้กฎหมาย ทั้งเรื่องการจัดระเบียบร้านค้าซึ่งลักษณะบ้านเรือนแบบกระจาย ไม่กระจุกตัวเหมือนเขตเมือง การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนเหมือนพี่น้องพึ่งพาอาศัยกันมากกว่าเขตเมือง รวมถึงบริบทด้านผู้จำหน่ายซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่นหรือผู้มีอำนาจใน

ท้องถิ่นมาเปิดร้านเหล้า เป็นต้น ซึ่งเขตชานเมืองและเขตชนบทยังขาดการศึกษาเพื่อให้เห็นความแตกต่างของการดำเนินมาตรการและประสิทธิผลของมาตรการในแต่ละบริบทและสะท้อนการดำเนินงานในภาพรวมต่อไป

สำหรับจังหวัดนครราชสีมาซึ่งมีความหลากหลายทางบริบท วัฒนธรรม เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีสถานศึกษาตั้งอยู่กระจาย ครอบคลุมการเติบโตทางสังคม เศรษฐกิจที่รวดเร็วในปัจจุบัน อีกทั้งจังหวัดนครราชสีมามีประชากรและจำนวนนักเรียนนักศึกษามากที่สุดอันดับที่ 2 รองจากกรุงเทพมหานคร (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) โดยสถานการณ์ความชุกของนักดื่มในประชากรวัยรุ่น (อายุ 15-19 ปี) ร้อยละ 17.7 ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาอยู่ในอันดับต้นๆ ของประเทศ (อันดับที่ 19) ส่วนความชุกของนักดื่มในประชากร อายุ 20 ปีขึ้นไป ร้อยละ 35.6 (อันดับที่ 31) และดัชนีคะแนนความเสี่ยงต่อปัญหาแอลกอฮอล์ของจังหวัดเท่ากับ 0.401 (อันดับที่ 54) (สุรศักดิ์ ไชยสงค์, 2556) จึงจัดได้ว่ามีขนาดของปัญหาระดับกลาง ซึ่งหากมีการศึกษาสถานการณ์และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ในเขตโซนนิ่งรอบสถานศึกษาในเขตชนบท โดยเฉพาะการฝ่าฝืนเรื่องการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เกินกว่ากำหนดเวลา การจำหน่ายให้เยาวชนอายุไม่ถึง 20 ปีบริบูรณ์ การโฆษณาส่งเสริมการจำหน่ายและกิจกรรมการตลาด ที่เป็นการกระทำผิดกฎหมายนั้นจะช่วยสะท้อนผลการดำเนินงานตามมาตรการดังกล่าวของประเทศได้ระดับหนึ่ง

การวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติตามกฎหมายของจุดจำหน่ายและการเข้าถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของนักเรียนนักศึกษาจากการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ในการวางแผนการกำหนดมาตรการหรือนโยบายที่เหมาะสมในการบังคับใช้กฎหมายหรือมาตรการอื่นๆ ทางด้านสาธารณสุขเพื่อควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้ได้ผลมากขึ้น รวมทั้งผลการศึกษานี้จะนำมาสู่การออกแบบการวิจัยในระยะต่อไปที่จะพัฒนารูปแบบการควบคุมปัญหาสุราโดยเฉพาะในเขตรอบสถานศึกษาตามบริบทต่างๆ ของประเทศไทย ทั้งนี้เพื่อเป็นการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดพฤติกรรมสุขภาพที่ดีหรือลดปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพของเยาวชนไทยและนำไปสู่การลดปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศไทยได้ต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเข้าถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของนักเรียน นักศึกษาในเขตโซนนิ่งรอบสถานศึกษา พื้นที่ชานเมืองและชนบท
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของนักเรียน นักศึกษา บริเวณรอบสถานศึกษาพื้นที่ชานเมืองและชนบท

3. เพื่อศึกษาสถานการณ์การปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมายของจุดจำหน่ายในเขตโซนนิ่งรอบสถานศึกษาพื้นที่ชานเมืองและชนบท

4. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมายของจุดจำหน่ายในเขตโซนนิ่งรอบสถานศึกษาพื้นที่ชานเมืองและชนบท

5. เพื่อศึกษากระบวนการและผลลัพธ์ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐ ในการกำกับให้จุดจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์รอบสถานศึกษาปฏิบัติตามมาตรการกำหนดเขตโซนนิ่งพื้นที่ชานเมืองและชนบท

3. สมมติฐานการวิจัย

3.1 ปัจจัยเรื่องเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน ระยะทางของการเข้าถึงจุดจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จากหอพักและร่วมมหาวิทยาลัย การรับรู้มาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ทัศนคติต่อกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ความตระหนัก การยอมรับต่อกฎหมายฯ และมาตรการฯ ความเชื่อมั่นต่อผู้บังคับใช้กฎหมาย มีผลต่อการซื้อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์รอบสถานศึกษาของนักศึกษา

3.2 ปัจจัยเรื่อง 1) ลักษณะผู้จำหน่าย (เพศ อายุ การศึกษา) 2) ประเภทของร้าน 3) จำนวนผู้จำหน่าย 4) ความรู้เกี่ยวกับพรบ.ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ.2551 และมาตรการ 5) ลักษณะของสถานศึกษา (สถาบันระดับอุดมศึกษา อาชีวศึกษา และมัธยมศึกษา) 6) ประสบการณ์เคยโดนตรวจ/เตือน/จับ จากเจ้าหน้าที่รัฐ 7) การเคยผ่านการอบรมเกี่ยวกับกฎระเบียบการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ 8) ปัจจัยด้านจิตวิทยา ได้แก่ การรับรู้ ทัศนคติ ความตระหนัก การยอมรับต่อกฎหมายฯ และมาตรการฯ ความเชื่อมั่นต่อผู้บังคับใช้กฎหมาย และ 9) การหมดอายุ/ไม่มีใบอนุญาตจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ มีผลต่อการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ของจุดจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ในเขตพื้นที่โซนนิ่ง (Zoning) รอบสถานศึกษา

4. ขอบเขตการวิจัย

1) ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.1) กลุ่มนักเรียนนักศึกษา ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการซื้อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์รอบสถานศึกษาของนักศึกษา ซึ่งได้แก่ 1. ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน ระยะทางของการเข้าถึงจุดจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จากหอพักและร่วมมหาวิทยาลัย 2. ปัจจัยภายใน ได้แก่ การรับรู้มาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ทัศนคติต่อกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

ความเชื่อมั่นต่อผู้บังคับใช้กฎหมาย ความตระหนักและการยอมรับเกี่ยวกับพรบ.ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ.2551 และมาตรการกำหนดเขตโซนนิ่งรอบสถานศึกษา

1.2) กลุ่มผู้จำหน่ายและจุดจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตาม/ไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ของจุดจำหน่ายในเขตโซนนิ่ง รอบสถานศึกษา ในงานวิจัยนี้ ประกอบด้วยปัจจัย (1) ลักษณะผู้จำหน่าย (เพศ อายุ การศึกษา) (2) ประเภทของร้าน (3) จำนวนผู้จำหน่าย (4) ความรู้ (5) ลักษณะ/ประเภทของสถานศึกษา (สถาบันระดับอุดมศึกษา อาชีวศึกษา และมัธยมศึกษา) (6) ประสบการณ์เคยโดยตรวจ/เตือน/จับ จากเจ้าหน้าที่รัฐ (7) เคยผ่านการอบรมเกี่ยวกับกฎระเบียบการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (8) ปัจจัยด้านจิตวิทยา ได้แก่ การรับรู้ ทศนคติ ความตระหนัก ความเชื่อมั่นต่อผู้บังคับใช้กฎหมาย และการยอมรับเกี่ยวกับ พรบ.ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ.2551 และมาตรการกำหนดเขตโซนนิ่งรอบสถานศึกษา และ (9) ประเภทของใบอนุญาตจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

1.3) กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ ศึกษากระบวนการและผลลัพธ์ ครอบคลุมเรื่องวิธีการกำกับ การปฏิบัติตามมาตรการกำหนดเขตโซนนิ่งจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ รอบสถานศึกษา และผลที่เกิดขึ้นในด้านการปฏิบัติตาม/ไม่ปฏิบัติตาม พรบ.ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ.2551 เรื่องการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ในเขตพื้นที่ “โซนนิ่ง”

2) ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้จะศึกษาเฉพาะในกลุ่ม

2.1) นักศึกษาในระดับอาชีวศึกษา (ปวส.) และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ตอนปลายอายุไม่ต่ำกว่า 15 ปี ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ทั้งภาครัฐและ/เอกชน รวม 534 คน ประกอบด้วย 1) นักศึกษาในอำเภอสีคิ้ว คือ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีนครราชสีมาและอำเภอปากช่องคือ วิทยาลัยเทคโนโลยีพาณิชยการปากช่อง 2) นักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา 1 แห่งต่ออำเภอ ในอำเภอสีคิ้ว คือ โรงเรียนสีคิ้วสวัสดิ์ผดุงวิทยา และอำเภอปากช่องคือ โรงเรียนปากช่อง

2.2) ร้าน/จุดจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ประเภท off-sale และ on-sale ตามพื้นที่ชานเมืองและชนบทของจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 120 แห่ง ใน 11 อำเภอ ได้แก่ อำเภอปากช่อง อำเภอสีคิ้ว อำเภอโชคชัย อำเภอจักราช อำเภอประทาย อำเภอพิมาย อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอขามทะเลสอ อำเภอโนนแดง อำเภอด่านขุนทด และอำเภอบัวใหญ่

2.3) ผู้จำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในจุดจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ประเภท off-sale และ on-sale ตามพื้นที่ชานเมืองและชนบทของจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 119 คน ใน 11 อำเภอ ตามข้อ 2.2)

2.4) เจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐที่รับผิดชอบ เรื่องการควบคุมการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หรือการบังคับใช้พรบ.ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ.2551 ซึ่งประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่สรรพสามิต เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ผู้บริหารและอาจารย์ผู้รับผิดชอบงานที่เกี่ยวข้องในสถานศึกษาและสำนักงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้า (สคล.) ตามพื้นที่และสถานที่ๆ กำหนดไว้ในข้อ 2.1) จำนวน 11 คน

3) ขอบเขตด้านพื้นที่

ศึกษาเฉพาะในเขตพื้นที่ชานเมืองและชนบท ของจังหวัดนครราชสีมา (ในงานวิจัยนี้หมายถึงพื้นที่ในเขตจังหวัดนครราชสีมาทั้งหมด ยกเว้นพื้นที่ในเขตเทศบาลนครนครราชสีมา) โดยศึกษาในเฉพาะพื้นที่จุดจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่จำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์รอบสถานศึกษาตามที่จังหวัดนครราชสีมาที่ได้กำหนดเขตโซนนิ่งรอบสถานศึกษาตามคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 22/2558 (2558) โดยหน่วยงาน องค์กร หรือสถานที่ที่เข้าไปทำวิจัย ได้แก่

3.1) สถานศึกษาที่กำหนดเขตโซนนิ่งรอบสถานศึกษา ในที่นี้คือสถาบันระดับอุดมศึกษา/อาชีวศึกษา และมัธยมศึกษาที่มีการกำหนดโซนนิ่งแล้ว ในเขตชานเมืองและชนบทจังหวัดนครราชสีมา 11 อำเภอ ได้แก่ อำเภอปากช่อง อำเภอสีคิ้ว อำเภอโชคชัย อำเภอจักราช อำเภอประทาย อำเภอพิมาย อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอขามทะเลสอ อำเภอโนนแดง อำเภอด่านขุนทด และอำเภอบัวใหญ่

3.2) ร้าน/จุดจำหน่ายในเขตโซนนิ่งรอบสถานศึกษาประเภท Off-sale (off- premise) ร้าน/จุดจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่ไม่มีที่นั่งดื่ม ประกอบด้วย แบบร้านโชห่วยหรือร้านจำหน่ายของชำหรือจุดจำหน่ายตามทางเท้า จำหน่ายแบบเร่ แผงลอย การจำหน่ายแบบรถ การจำหน่ายแบบเพิงหรือแบบซุ้มที่ไม่มีที่นั่งดื่ม แบบร้านสะดวกซื้อที่มีเครือข่าย (Chained convenient store) และร้านจำหน่ายปลีกขนาดใหญ่ และร้าน/จุดจำหน่ายประเภทมีที่นั่งดื่ม On-sale (on- premise) ประกอบด้วยร้านอาหาร สถานบันเทิง ซุ้มเบียร์ ซุ้มยาตองที่มีที่นั่งดื่ม ผับ/บาร์/คาราโอเกะ ทั้งนี้รวมทั้งที่มีใบอนุญาตและไม่มีใบอนุญาตในการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ แต่เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่จำหน่ายต้องมีตราสินค้าที่จดทะเบียนจากกรมสรรพสามิตโดยไม่ครอบคลุมการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่ผลิตเองในครัวเรือน

3.2) หน่วยงานของรัฐ ได้แก่ หน่วยงานที่มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐที่รับผิดชอบเรื่องการควบคุม การจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หรือการบังคับใช้พรบ.ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ.2551 ในพื้นที่ จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งประกอบด้วย กองบังคับการตำรวจภูธร/สถานีตำรวจ สำนักงานสรรพสามิต สำนักงานสาธารณสุข สถานศึกษาและสำนักงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้า (สคล.) ซึ่งรับผิดชอบเขต ท้องถิ่น/ท้องที่ตามที่ระบุไว้ในพื้นที่วิจัยข้อ 1

โดยทำการเก็บข้อมูลเดือนกรกฎาคม 2561 – มกราคม 2562

5. ข้อจำกัดการวิจัย

จากการที่พื้นที่ 2 อำเภอ คืออำเภอสีคิ้วและอำเภอปากช่องที่ผู้วิจัยทำการสำรวจการเข้าถึง เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของนักเรียนนักศึกษา เป็นพื้นที่ที่มีจุดจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทั้งหมดในเขต โชนนึ่งรอบสถานศึกษา เพียง 36 แห่ง แต่ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดตัวอย่างไว้ 120 แห่ง ผู้วิจัยจึงขยายพื้นที่ สำรวจไปเพิ่มอีก 9 อำเภอ ในจังหวัดนครราชสีมา (จังหวัดนครราชสีมา มี 32 อำเภอ) เพื่อให้ได้จำนวน ตัวอย่างจุดจำหน่ายครบ และเพียงพอต่อการวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติตามกฎหมาย ดังนั้นผู้วิจัยเก็บข้อมูลจุดจำหน่ายครอบคลุมรวมทั้งสิ้นเป็น 11 อำเภอ ซึ่งได้แก่ อำเภอปากช่อง อำเภอสีคิ้ว อำเภอโชคชัย อำเภอจักราช อำเภอประทาย อำเภอพิมาย อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอขามทะเลสอ อำเภอโนนแดง อำเภอด่านขุนทด และอำเภอบัวใหญ่

6. นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

1) การจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของจุดจำหน่ายในเขตโชนนึ่ง รอบสถานศึกษา หมายถึง การที่สถานที่มีหรือเคยมีการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทุกประเภท ในเขตโชนนึ่ง ห้ามจำหน่าย เครื่องดื่มแอลกอฮอล์รอบสถานศึกษา ได้จำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้ทีมวิจัยที่เป็นผู้ทดลองซื้อจน สำเร็จการซื้อ

2) การจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์นอกเวลาที่กำหนด หมายถึง การที่จำหน่ายเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ในเวลาอื่น นอกจากตั้งแต่เวลา 11.00 – 14.00 น. และตั้งแต่เวลา 17.00 – 24.00 น. ยกเว้น การจำหน่ายในในอาคารท่าอากาศยานนานาชาติ และการจำหน่ายในสถานบริการซึ่งเป็นไปตาม กำหนดเวลาเปิดปิดของสถานบริการตามกฎหมาย ว่าด้วยสถานบริการ (ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง กำหนดเวลาห้ามจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2558, 2558)

3) การไม่ปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมายของจุดจำหน่ายเครื่องตีมแอลกอฮอล์ ในที่นี้หมายถึง การที่จุดจำหน่ายเครื่องตีมแอลกอฮอล์ไม่กระทำตามกฎหมายในเรื่องใดเรื่องหนึ่งดังต่อไปนี้ คือ การมีใบอนุญาตจำหน่ายเครื่องตีมแอลกอฮอล์ การงดจำหน่ายเครื่องตีมแอลกอฮอล์ในเวลาห้ามจำหน่าย การงดจำหน่ายเครื่องตีมแอลกอฮอล์ในช่วงวันสำคัญทางศาสนาตามที่กำหนด และการงดจำหน่ายเครื่องตีมแอลกอฮอล์ให้เยาวชนอายุต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์

4) การรับรู้ หมายถึง ความถี่ในการเคยพบเห็นหรือการได้ยินกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมเครื่องตีมแอลกอฮอล์ในเรื่อง การห้ามจำหน่ายเครื่องตีมแอลกอฮอล์ให้เยาวชนอายุต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ การห้ามจำหน่ายเครื่องตีมแอลกอฮอล์ในวันสำคัญทางศาสนา การห้ามจำหน่ายเครื่องตีมแอลกอฮอล์ในเวลาห้ามจำหน่าย การห้ามผู้ซื้อเครื่องตีมแอลกอฮอล์ เปิดดื่ม/นั่งดื่มหน้าร้านจำหน่ายแบบไม่มีที่นั่งตีม (off premise) การห้ามจำหน่ายเครื่องตีมแอลกอฮอล์ในที่สาธารณะของทางราชการ การห้ามจำหน่ายเครื่องตีมแอลกอฮอล์ รอบบริเวณหอพัก การห้ามจำหน่ายเครื่องตีมแอลกอฮอล์ด้วยวิธีการลด แลก แจก แถม และการควบคุมการโฆษณาเครื่องตีมแอลกอฮอล์ การรับรู้ประกาศหรือประชาสัมพันธ์จากผู้บริหารสถานศึกษาและอาจารย์ในเรื่องนโยบายและมาตรการควบคุมการเข้าถึงเครื่องตีมแอลกอฮอล์

5) ทักษะคิด หมายถึง ทักษะคิดต่อการมีกฎหมายควบคุมเครื่องตีมแอลกอฮอล์ ในเรื่องกฎหมายควบคุมเครื่องตีมแอลกอฮอล์สามารถช่วยป้องกันเด็กและเยาวชนไม่ให้เข้าถึงเครื่องตีมแอลกอฮอล์ได้โดยง่าย ประโยชน์ของมาตรการกำหนดเขตโซนนิ่ง ห้ามจำหน่ายเครื่องตีมแอลกอฮอล์ รอบสถานศึกษา กฎหมายสามารถช่วยคุ้มครองสุขภาพของประชาชน และสามารถช่วยลดปัญหาและผลกระทบทางสังคม รวมถึงช่วยเหลือเศรษฐกิจของประเทศ

6) ความเชื่อมั่นต่อผู้บังคับใช้กฎหมาย หมายถึง ความเชื่อมั่นต่อผู้บังคับใช้กฎหมายควบคุมเครื่องตีมแอลกอฮอล์ในเรื่องเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย มีความรู้เรื่องกฎหมายควบคุมเครื่องตีมแอลกอฮอล์เป็นอย่างดี ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริตไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นธรรม เสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่เป็นผู้กระทำผิดกฎหมายเสียเอง สามารถบังคับใช้กฎหมายได้อย่างทันสมัย

7) ความคิดเห็นต่อมาตรการกำหนดเขตโซนนิ่ง รอบสถานศึกษา หมายถึง ความคิดเห็นของผู้จำหน่ายเครื่องตีมแอลกอฮอล์ในจุดจำหน่ายเครื่องตีมแอลกอฮอล์ต่อมาตรการกำหนดเขตโซนนิ่ง ห้ามจำหน่ายเครื่องตีมแอลกอฮอล์ รอบสถานศึกษา ในเรื่องกฎหมายควบคุมเครื่องตีมแอลกอฮอล์มีเหตุผลเหมาะสม มีประโยชน์ ตรงตามความต้องการของประชาชน สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ถ้อยคำและภาษาที่ใช้ในกฎหมายควบคุมเครื่องตีมแอลกอฮอล์มีความชัดเจน สามารถเข้าใจ และปฏิบัติตามได้ บทลงโทษตามกฎหมายควบคุมเครื่องตีมแอลกอฮอล์ มีความเหมาะสมกับการกระทำความผิด

8) ความตระหนัก หมายถึง ความรู้สึกสำนึก ชูกคิดถึงปัญหาและผลกระทบต่อการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และมาตรการกำหนดเขตโซนนิ่งรอบสถานศึกษา ในด้านปัญหาทางสังคม สุขภาพ การศึกษา คุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชน ครอบครัว รวมไปถึงผลกระทบด้านชื่อเสียงและเศรษฐกิจของประเทศ

9) การยอมรับ หมายถึง ความรู้สึกยินดีที่จะปฏิบัติตามกฎหมายควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และมาตรการกำหนดเขตโซนนิ่งรอบสถานศึกษา ของผู้จำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และนักเรียนนักศึกษา

10) พฤติกรรมการเข้าถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของนักศึกษาในเขตโซนนิ่งรอบสถานศึกษา หมายถึง การซื้อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ การนั่งดื่มในทุกร้านที่มีการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ของนักเรียนนักศึกษา ในบริเวณใกล้เคียงสถานศึกษา/เขตโซนนิ่งรอบสถานศึกษา ในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา

11) นักศึกษา หมายถึง นักศึกษาอายุไม่ต่ำกว่า 15 ปี ในระดับอุดมศึกษาและอาชีวศึกษา ในสถานศึกษา ทั้งภาครัฐและเอกชน ในจังหวัดนครราชสีมา

12) นักเรียน หมายถึง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ตอนปลายอายุไม่ต่ำกว่า 15 ปี ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ทั้งภาครัฐและเอกชน ในจังหวัดนครราชสีมา

13) กระบวนการและผลลัพธ์ หมายถึง วิธีการกำกับการปฏิบัติตาม มาตรการกำหนดเขตโซนนิ่งจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ รอบสถานศึกษา ในพื้นที่ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐ และผลที่เกิดขึ้นในด้านการปฏิบัติตาม/ไม่ปฏิบัติตาม พรบ.ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ.2551 เรื่องการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ในเขตพื้นที่ “โซนนิ่ง” ซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐ หมายถึง เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่สรรพสามิต เจ้าหน้าที่สาธารณสุขและเจ้าหน้าที่สำนักงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้า (สคล.) ในที่นี้ให้รวมถึงผู้บริหารและผู้รับผิดชอบงานของทางสถาบันการศึกษาด้วย

7. ประโยชน์ที่ได้รับ

การศึกษาวิจัยนี้ทำให้ทราบถึงสถานการณ์และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมายของจุดจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในเขตโซนนิ่ง รอบสถานศึกษา รวมทั้งศึกษาพฤติกรรม การซื้อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของนักเรียนนักศึกษาในพื้นที่ชานเมืองและชนบทแล้ว ซึ่งเป็นประโยชน์ดังต่อไปนี้

1) เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานคณะกรรมการควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข คณะรัฐบาล ผู้ออกนโยบายและกฎหมายและส่งเสริม

การบังคับใช้กฎหมายหมายได้ทบทวนกฎระเบียบต่างๆ การนำนโยบายสู่การปฏิบัติและประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

2) เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานคณะกรรมการควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) กรมตำรวจ กรมสรรพสามิต คณะรัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการ ได้นำผลการวิจัยไปร่วมพัฒนามาตรการ พิจารณาแนวทางช่วยเสริมพลังในการขับเคลื่อนมาตรการที่มีอยู่ หรือแก้ไขปรับปรุงมาตรการเดิมให้เหมาะสมและมีประสิทธิผลมากขึ้น รวมทั้งพัฒนารูปแบบการควบคุมปัญหาสุรารอบสถานศึกษาของประเทศไทยด้วยวิจัยในระยะต่อไป

